

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ІЩЕНКО ТАМАРА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 81'253:811.111

**АНГЛІЙСЬКА ФАХОВА МОВА СПОРТУ:
КОГНІТИВНІ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ АСПЕКТИ**

10.02.16 – перекладознавство

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Одеса – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі англійської філології та перекладу Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Кияк Тарас Романович,
Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу з німецької мови.

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Науменко Анатолій Максимович,
Чорноморський державний університет,
завідувач кафедри теорії та практики перекладу;

кандидат філологічних наук, доцент
Сорока Тетяна Вячеславівна,
Ізмаїльський державний гуманітарний Університет,
доцент кафедри англійської мови та перекладу.

Захист відбудеться «26» грудня 2014 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 41.053.05 Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» за адресою: 65020, м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36.

Автореферат розісланий «25» листопада 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

 Т. А. Дружина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Спорт є невід'ємною частиною суспільного та особистого життя людей з давніх часів. Спорт у сучасному світі є масовим видом дозвілля, привабливою темою для ЗМІ, а також потужним ідеологічним засобом об'єднання нації. Вивчаються різні аспекти існування спорту: спорт як соціальне явище (В. Зверєва, К. Леш, О. Власов, У. Морган, В. Юнганс, М. Гампер), спорт як засіб маніпулювання суспільною свідомістю шляхом об'єднання гендерних та національних стереотипів (О. Сарна, І. Новікова). На сучасному етапі актуальною вважається тема стосунків спорту та ЗМІ (Р. Харріс, Н. Блейн, С. Гуськов, Р. Бойл, М. Хуссам). Доволі активно досліджується лінгвістика спорту. Так, значна кількість наукових розвідок присвячена зв'язку спортивного дискурсу з іншими типами дискурсів (Б. Зільберт, О. Зільберт), лінгвокогнітивному та лінгвoseміотичному аналізу (О. Панкратова, К. Боровікова, О. Малишева, І. Кожевнікова). Спостерігається значна кількість досліджень, присвячених особливостям термінології, лексики та фразеології спорту (І. Дубчак, О. Гурєєва, О. Рілов, І. Хмелевська, Л. Авакова, Н. Мухамедова, С. Кудрін, О. Єлістратов, Н. Шафранова, А. Савченко, В. Кисельова) та жанровій системі спортивного дискурсу (Ф. Бацевич, П. Істрате, М. Бергельсон, М. Токарева, О. Олександрова, Т. Нікітіна, Л. Краєвскі).

В Україні сьогодні також активно вивчаються фахові мови та їхні особливості, але у Німеччині дослідження фахових мов розпочалися ще в 70-х роках минулого століття, тому вітчизняні лінгвісти беруть за основу надбання німецької школи фахових мов. Першим науковцем, який звернув увагу на явище фахової мови, став Л. Гофман, а його визначення терміна «фахова мова» і досі вважається загальноновизнаним. Серед інших найактивніших дослідників фахових мов можна назвати Л. Трімбла, П. Робінсона, К.-Д. Бауманна, Т. Р. Кияка, Р. Пелька, Ш. Хартмута, Р. В. Попова, З. Квама. З проблемами фахових мов тісно пов'язані й проблеми термінології, які ґрунтовно досліджують українські вчені О. І. Чередниченко, В. І. Карабан, Т. Р. Кияк, Л. О. Симоненко, Л. М. Черноватий, О. А. Шаблій.

Незважаючи на зростання кількості робіт, присвячених вивченню проблем спортивного дискурсу, фахових мов та лексики спорту, треба визнати, що деякі питання залишаються суперечливими або взагалі не висвітленими. Так, англійська фахова мова спорту жодного разу не зазнала всебічного та комплексного висвітлення в наукових розвідках лінгвістів, тому пропонуємо розглянути та дослідити когнітивні та перекладацькі особливості англійської фахової мови спорту в даній дисертаційній роботі.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю систематизації численних, але розрізнених наукових поглядів щодо проблеми перекладу фахових текстів, доцільністю об'єднання трьох аспектів (фахова мова спорту, її когнітивні та перекладацькі складові) у єдину проблему, потребою дослідження поняття «фахова мова» в аспекті когнітивістики та перекладознавства, необхідністю дослідження когнітивних та перекладознавчих особливостей фахової мови спорту, потребою у

застосуванні нових форм перекладацького аналізу тексту, заснованих на залученні когнітивних методик та методологій. Актуальність теми дослідження визначається також соціальним замовленням на розробки підходів та методів перекладу фахових текстів спорту, оскільки саме фахові тексти, які розглядають як продукт професійного спілкування, є невід'ємною складовою фахової комунікації, джерелом спортивної інформації, базою стандартизації термінологічних одиниць та формування як англійських спортивних терміносистем, так і українських. Ринок перекладацьких послуг потребує якісних перекладів фахових текстів спорту, які забезпечують не лише комунікацію між фахівцями спортивної галузі, тобто горизонтальне розповсюдження знань, а й комунікацію між професіоналами та непрофесіоналами, тобто вертикальне розповсюдження знань, що виявляється надзвичайно актуальним саме в спорті завдяки відкритості та загальнодоступності соціального феномену, фахова мова якого є об'єктом дослідження. Таким чином, дослідження фокусується на комплексі взаємопов'язаних процесів та явищ, що дозволяє зробити висновки про цілісність аналізу тексту та комунікативної ситуації на етапах доперекладацького аналізу, під час процесу перекладу та на етапі редагування тексту перекладу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано в рамках комплексної наукової теми кафедри англійської філології та перекладу Дніпропетровського університету імені А. Нобеля «Лінгвістичні аспекти іншомовної комунікації та методика їх навчання» (номер державної реєстрації 0110V000323), затвердженої Міністерством освіти і науки України.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні когнітивних та перекладацьких особливостей англійської фахової мови спорту, виконанні комплексного доперекладацького аналізу спортивних текстів, дослідженні прагматичних, лексичних, семантичних та жанрових аспектів перекладу текстів фахової мови спорту задля виявлення джерел перекладацьких помилок та надання рекомендацій щодо покращення якості перекладу.

Для досягнення поставленої мети визначено такі дослідницькі **завдання**:

1. Проаналізувати явище «фахової мови» в сучасному перекладознавстві та доцільність застосування цього терміну в перекладознавстві з теоретичної й практичної точки зору, розглянути специфіку поєднання теоретичних надбань даної галузі задля успішного та якісного перекладу фахових текстів загалом та спортивних зокрема.
2. Виявити ключові особливості перекладу англійських фахових текстів спорту з урахуванням їх специфіки та фахової комунікації;
3. Запропонувати комплексну стратегію перекладу фахових текстів на засадах лінгвістичного, доперекладацького та перекладацького аналізів та таких феноменів, як дискурс та фахова мова;
4. Розглянути проблематику аналізу складності фахового тексту в процесі доперекладацького аналізу фахових текстів спорту та вивчити можливості оцінювання якості перекладу;

5. Виявити основні складові компетенції перекладача як визначального фактору адекватного перекладу спортивних текстів та запропонувати практичні рекомендації перекладачам фахових текстів спорту.

Об'єкт дослідження – фахові тексти різних стилів та жанрів спортивної тематики.

Предмет дослідження – когнітивні аспекти англійської фахової мови спорту та лексичні, граматичні, стилістичні і прагматичні аспекти перекладу англійських фахових текстів спорту.

Матеріалом дослідження англійської фахової мови спорту став досить великий масив англійських текстів спорту, кількістю 42 джерела, загальною кількістю 3623 сторінки, які представлено в нашому списку ілюстративних джерел. Для ретельного доперекладацького та перекладацького аналізу було обрано 15 найбільш показових текстів різних стилів та жанрів від наукових монографій та статей до спортивних репортажів загальним обсягом 58132 повнозначних слововживання, що складає 229 сторінок, фрагменти яких представлено в Додатку Б.

Методи дослідження. Досягнення поставленої мети і розв'язання конкретних завдань дисертаційного дослідження ґрунтується на загальних положеннях системного аналізу з використанням загальнонаукових, лінгвістичних та власне перекладознавчих методів: *метод суцільної вибірки* для створення корпусу матеріалу дослідження; *метод лінгвістичного спостереження*, який дав змогу окреслити специфіку англійської фахової мови спорту, особливості та характеристику досліджуваних складників при перекладі; *лінгвістичний аналіз*, який дав змогу уточнити особливості фахової мови спорту та спортивного дискурсу у текстах різних типів; *трансформаційний аналіз* дав можливість висвітлити усі можливі трансформації в процесі перекладу спортивних текстів на українську мову; *диференційний і генетичний аналіз* для об'єднання спорідненого і розмежування гетерогенного матеріалу; *порівняльний аналіз* перекладів, який полягає в аналізі форми та змісту тексту перекладу в зіставленні з формою і змістом оригіналу; елементи *методу кількісних підрахунків* для підтвердження об'єктивності одержаних результатів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що у дисертаційному дослідженні вперше зроблено спробу комплексного підходу до вивчення особливостей перекладу англійських спортивних текстів українською мовою; запропоновано прагматично когнітивний підхід до доперекладацького та перекладацького аналізу спортивних текстів з урахуванням комунікативної ситуації та когнітивних процесів, що відбуваються у свідомості учасників фахової комунікації в момент породження і сприйняття мовлення та прагматичної спрямованості тексту у мові перекладу; вивчено та адаптовано до вимог перекладознавства поняття «дискурс», «фахова мова», «текст»; визначено критерії оцінювання якості виконаних перекладів; запропоновано метод оцінювання складності фахового тексту; сформульовано практичні рекомендації перекладачам спортивних текстів.

Практичне значення визначається зробленими пошукачем висновками та виявленими особливостями, які мають на меті покращити якість перекладів фахових

текстів спортивної тематики, пропонуючи перекладачеві професійний інструментарій. Крім того, процес та результати вивчення й аналізу найбільш вживаних термінів спортивної галузі надзвичайно важливі для адекватного перекладу фахових текстів спорту. Виявлення оптимальної процедури роботи з перекладом фахових текстів, опис послідовних дій перекладача при роботі з ними можуть бути використані в процесі підготовки й навчання перекладачів, у спеціальних курсах, що їх читають у вищих навчальних закладах, таких як «Лексикологія», «Термінознавство», «Науково-технічний переклад», «Теорія та практика перекладу», «Практика усного перекладу», «Практика письмового перекладу». Наведені практичні рекомендації щодо перекладу спортивних текстів та розроблений у Додатку А *Англо-російсько-український термінологічний глосарій зимових видів спорту* дозволить перекладачеві виконувати якісніший переклад.

Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у деталізації таких понять як фахова мова, дискурс, фаховий текст в перекладознавстві; типологізації перекладацьких помилок, визначенні засад доперекладацького аналізу фахових текстів, запропонуванні методики оцінювання складності фахового тексту згідно з теорією інформаційної ентропії, виявлено когнітивні особливості фахової мови спорту. Виявлено та проаналізовано жанрову специфіку перекладу спортивних текстів, що дозволяє говорити про комплексний підхід до аналізу тексту і комунікативної ситуації на етапі доперекладацького аналізу тексту, в процесі перекладу та на етапі редагування тексту перекладу.

На захист винесено такі **положення**:

1. Переклад фахових текстів – складне явище, яке вимагає від перекладача не лише розуміння тексту оригіналу та здатності до іншомовної вербалізації, а й передбачає врахування в процесі перекладу таких понять, як «фахова мова», «дискурс», «фаховий текст». Прагматична орієнтація фахових текстів і спрямованість на певне коло адресатів мають відобразитися на лексичному, граматичному, семантичному та стилістичному рівнях тексту перекладу.

2. Виконуючи переклад фахових текстів, перекладач має обирати адекватний та еквівалентний варіанти перекладу термінів, що є ключовою вимогою для якісного перекладу фахового тексту. Слід зауважити, що терміни можуть входити системи прагматичних відношень, призводячи до того, що в тексті оригіналу і тексті перекладу їхнє значення може бути різним.

3. Кількість вузькогалузевих термінів у фаховому тексті спорту зумовлює рівень його абстрактності, який залежить від жанру тексту та його професійного спрямування: монографії, наукові статті, правила змагання або газетно-журнальні статті спортивної тематики. Так, найвищий рівень абстрактності мають спортивні тексти наукового та ділового стилю, в той час як найнижчий рівень абстрактності притаманний газетно-журнальним текстам спортивної тематики.

4. Наявність перекладацьких помилок обумовлюється двома факторами: компетенцією перекладача та складністю тексту, що перекладається. Проблема визначення складності тексту має бути перенесена з площини суто суб'єктивної до

об'єктивної, що можна виміряти за допомогою певних інструментів та описати певний алгоритм дій. Таким інструментом може стати програма архіватор *zip*. За ступенем компресії даною текстом програмою можна судити про його надлишковість, та, як наслідок, про ступінь його складності.

5. Проблема оцінювання якості перекладу є однією з найскладніших та неоднозначних проблем сучасного перекладознавства. Незважаючи на модель, що обирається базовою для аналізу перекладу, найважливішим етапом як створення адекватного перекладу, так і оцінювання якості перекладу є доперекладацький аналіз, який науковці одноставно називають засобом запобігання перекладацьких помилок.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження були викладені на всеукраїнських та міжнародних наукових конференціях: на Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики» на базі факультету романо-германської філології Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара, 4-5 грудня 2009; на Міжнародній науковій конференції «Стан та перспективи лінгвістики фахових мов та термінознавства в Україні», Дніпропетровський національний університет ім. О. Гончара, 2010; на II Всеукраїнській конференції «Людина. Комп'ютер. Комунікація», «Львівська політехніка» 5-7 травня 2010 р., на Міжнародній науковій конференції «Стан та перспективи лінгвістики фахових мов та термінознавства в Україні», м. Чернівці, 7-8 жовтня 2011 р; на Міжнародних науково-практичних конференціях «Мови і світ: дослідження та викладання». м. Кіровоград, 2012 р., 2013 р., та 2014 р. Крім того, здобувач приймає активну участь в організації та виступає з доповідями на щорічних науково-практичних семінарах з актуальних проблем перекладознавства на базі кафедри англійської філології та перекладу Дніпропетровського університету ім. А. Нобеля.

Публікації. Проблематику, теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження викладено у чотирнадцяти публікаціях: одинадцять публікацій одноосібні, 2 посібника та практикум видані у співавторстві. Серед одноосібних публікацій п'ять опубліковано у фахових наукових виданнях України та одна публікація – у закордонному виданні.

Обсяг та структура роботи. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 257 сторінок, з них 217 сторінок – основний текст. Список використаних джерел налічує 394 позиції, з них 328 – науково-критичні праці, 45 з яких англійськомовні та німецькомовні видання, 22 – довідкова література та 42 – ілюстративні джерела.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовуються вибір та актуальність теми, формулюються мета і завдання, розкриваються об'єкт, предмет та методи дослідження, визначається наукова новизна, зазначається матеріал, висвітлюється теоретичне значення та практична

цінність роботи, наводяться положення, винесені на захист, інформація стосовно апробації та публікації результатів дослідження, а також структури роботи.

Розділ I «Поняття фахових мов та особливості їхнього перекладу» присвячений вивченню специфіки такого лінгвістичного явища, як фахова мова, з акцентом на місце фахової мови в когнітивно-дискурсивній парадигмі знань та на співвідношення понять «дискурс» – «фахова мова» – «фаховий текст». На основі лексичних, граматичних, стилістичних та прагматичних особливостей англійських фахових текстів спорту виявлено специфіку перекладу фахових текстів.

Фахова мова, на думку С. Д. Берсенєва, – це сукупність одиниць всіх рівнів мовної системи, що використовуються в даній сфері спілкування. Основною функцією фахових мов є максималізація ефективності фахової діяльності, прискорення темпів передачі інформації. Таким чином, на відміну від побутової мови, фахова мова носить більш виражений кодовий характер. У процесі дослідження виявлено наступні риси фахових мов: співвіднесеність з певною предметною галуззю, специфічне коло користувачів, унормованість, однозначність, регламентованість, стандартизованість, ієрархічність та знеособленість.

У межах когнітивно-дискурсивного підходу О. А. Зяблова визначає фахову мову як лінгвокогнітивне утворення, призначене для зберігання об'єктивованих у мові структур людського знання та досвіду, що забезпечує функціонування та розвиток особливої галузі знання та спілкування в її межах. Адже професія формує відносно замкнутий простір та детермінує особливий погляд на реальність своїх представників, тобто фахівець є носієм певної культури, певної «картини світу», що формується в межах однієї професії.

Кардинальна відмінність фахової мови від загальнонаціональної зумовлює наявність особливих лексичних підсистем у фахових мовах та дещо редукованої та видозміненої системи синтаксису. На рівні граматики, морфології та синтаксису фахова мова повторює ознаки загальнонаціональної мови, відрізняючись від неї лише своїм лексичним компонентом та функціями. Таким чином, головним носієм спеціальної, фахової інформації є термінологія – система одиниць спеціальної номінації даної галузі. Фахова лексика, яка вважається джерелом фахової інформації, окрім термінів, за визначенням Т. Р. Кияка, представлена професіоналізмами та жаргонізмами. Найбільш чисельну групу фахової лексики складають терміни. У роботі присвячено увагу вивченню саме спортивної термінології, оскільки більшість спортивних текстів, що потрапляють на ринок перекладацьких послуг існують у письмовій формі, що майже гарантує відсутність професіоналізмів та жаргонізмів в таких текстах.

Термін – це спеціальне слово (словосполучення), що прийняте в професійній діяльності та вживається в особливих умовах, це основний понятійний елемент фахової мови. Термін – інструмент пізнання, оскільки дає можливість узагальнювати наукові факти. Когнітивно-інформаційна структура терміну реалізується в тому, що він несе фахову інформацію про конкретне поняття в певній галузі знання.

Значення термінологічної лексики та її вага в загальному словниковому складі як англійської, так і української мов невинно зростає, тому, окрім потреби в

стандартизації, гостро постає проблема дослідження термінологічних систем різних наук задля уніфікації терміносистем та досягнення однозначності фахової комунікації. Активна лексикографічна робота має сприяти підвищенню якості професійної комунікації та запобігти термінологічним помилкам у роботі перекладача фахових текстів.

Фахові мови характеризуються високим ступенем неоднорідності, оскільки вони розшаровуються на функціонально-стилістичні різновиди. Крім жанрово-стилістичного підходу до внутрішньої класифікації фахових мов пропонуємо розглянути стратифікаційну модель Л. Гофмана, згідно з якою фахові мови «розшаровуються» на п'ять страт. Кожна страта характеризується певним ступенем абстрактності, мовною формою вираження, середовищем функціонування та користувачами. Було зроблено спробу екстраполювати стратифікаційну модель Л. Гофмана на фахову мову спорту, але основою даного дослідження стали жанрові особливості текстів фахової мови спорту та проблеми їхнього перекладу. Крім стратифікаційного аналізу Л. Гофмана та жанрового підходу до внутрішньої класифікації фахових мов, вважаємо за доцільне звернути увагу на ідеї К. Райс, яка пропонує класифікацію, що заснована на типології текстів, яку вважаємо найбільш релевантною саме для потреб перекладу фахових текстів. Очевидно, що метод перекладу має відповідати типу тексту, оскільки його головне завдання – зберегти при перекладі найбільш суттєве, те, що визначає тип тексту.

Переклад фахових текстів – комплексне явище, яке передбачає не лише роботу з текстом оригіналу, а й вимагає урахування специфіки понять «фахова мова», «дискурс», «інституційна комунікація» та надає можливість комплексного підходу до перекладу фахових текстів, а саме фахових текстів спорту. Крім того, знання фаху, так само, як і знання тексту та теорії перекладу, є основними критеріями фахового перекладу. Функція тексту та коло адресатів визначають відповідним чином структуру, семантику, лексику, граматику, стиль тексту перекладу, а також певні перекладацькі стратегії. Переклад фахової лексики становить основу перекладу фахових мов. Різні аспекти перекладу термінів висвітлювалися в наукових працях Е. Ф. Скороходька, Т. Р. Кияка, В. І. Карабана, Ю. А. Зацного, З. І. Комарової, Т. І. Панько, І. М. Кочан, В. Л. Іващенко та інших науковців.

На початку 80-х років минулого сторіччя центр уваги лінгвістів, що вивчали проблеми фахових мов, був переміщений з дослідження мовних одиниць на аналіз комунікативних зв'язків. Такий підхід зробив саме текст, а не довільний набір мовних одиниць, об'єктом вивчення лінгвістів. Фаховий текст, за визначенням Л. Гофмана, – це інструмент і результат мовно-комунікативної діяльності, яка здійснюється у зв'язку з фаховою діяльністю. Фахова мова актуалізується саме в фахових текстах. Таким чином, головним завданням перекладача фахових текстів на початковому, доперекладацькому етапі є «укладання» тексту, що перекладається, в широкий екстралінгвістичний контекст, визначення цілей його перекладу, потенційного отримувача перекладу, а також особливостей структури тексту та тих мовних засобів, за допомогою яких автор досягає мети.

Розділ II «Лінгвістичний аналіз англійської фахової мови спорту в перекладацькому аспекті» присвячений вивченню особливостей англійської фахової мови спорту та специфіки спортивних текстів залежно від стилю та жанру тексту в перекладознавчому аспекті. Акцент зроблено на лексичних особливостях та термінологічній насиченості текстів фахової мови спорту та надано характеристику фахової лексики спорту за рівнем абстрактності, що вимагає змінювати алгоритм перекладацьких прийомів на когнітивні перекладацькі стратегії співставлення тексту оригіналу з текстом перекладу, переходячи на рівень співставлення знань, а вибір одиниць перекладу пропонується в рамках пошуку фреймових відповідностей.

Спроби виділити «чистий» різновид спортивного дискурсу натрапляють на певні об'єктивні протиріччя. Традиційно говорять про існування ядра, до якого відносять спортивний журналістський дискурс, в межах якого відображається як концептуальна, тематична та жанрово-стилістична специфіка спортивного дискурсу, так і його інституційний характер. Та, навпаки, існування фахової мови спорту неможливо заперечити, оскільки тоді маємо заперечити існування спорту як соціального інституту та той факт, що його обслуговують фахівці, а фахова мова спорту, як ми вже виявили, – це професійна мова спортивних фахівців, що є засобом їхнього спілкування за наявності аналітичного розуміння реальності. Іншими словами, спортивний дискурс – це передусім процес професійного спілкування спортсменів і тренерів, включаючи сукупність текстів, які породжуються ними під час заняття спортом (тренувань, змагань, навчального процесу), а фахова мова спорту – це інструмент, яким оперують учасники спортивного дискурсу для досягнення своїх комунікативних завдань, при тому, що фаховий текст пропонуємо розглядати як зафіксовану історію або продукт професійного спілкування.

Спортивна термінологія характеризується підвищеною мобільністю, тенденцією до постійного розвитку, тому термінологію спорту науковці відносять до стихійних терміносистем. Спортивна термінологія – найбільш уживана термінологія сучасної англійської мови, оскільки спортивні терміни активно використовуються в засобах масової інформації не лише спортивної тематики. Стихійність спортивної термінології виявляється в слабкій кодифікованості, оскільки нормативні вузькогалузеві спортивні словники як англійської, так і української мов представлені виданнями з максимальним обсягом 1000 термінів, а їхній наклад надзвичайно малий, тобто вони недоступні навіть фахівцям галузі спорту.

Необхідно також зважати на таку властивість термінології спорту, як активна участь суб'єкту в процесі номінації. Найбільш яскраво ця ознака виявляється в тих випадках, коли автору тексту не достатньо номінацій, які могли б точно позначити поняття, охарактеризувати дію, наприклад: *The rash of editorializing by fans and media in the days following Texas' feeble "Two and Barbecue" elimination from the College World Series in Omaha this week has split into two schools of thought // Занекла боротьба, що розгорнулася серед фанів та в ЗМІ одразу ж після ганебного програшу Техасу двох матчів поспіль та вильоту зі світової університетської першості, призвела до розколу навіть у стані прибічників команди.* Підкреслене словосполучення було

введено в активний обіг завдяки творчому підходу спортивних журналістів, тобто саме активні користувачі фахової мови спорту ініціювали появу цих спортивних фразеотермінів, які пізніше знайшли своє місце в словнику *A Dictionary of Sports Studies*.

Спортивна лексика слабо відмежована від загальнолітературної лексики, що сприяє спеціалізації загальнолітературної лексики в спортивній сфері. Спортивній термінології властиві всі види конотації: образність, експресивність, емоційність, оцінність. Функціонування спортивних термінів у письмових текстах різних жанрів, у фаховому розмовному мовленні є основною специфічною рисою спортивної термінології. Фахові мови реалізуються здебільшого у виробничо-технічному, офіційно-діловому, науковому стилях. Щодо фахової мови спорту, то значна кількість її текстів реалізована також і в публіцистичному стилі. Таким чином, завданням даної роботи став розгляд особливостей спортивних текстів науково-технічного, офіційно-ділового, публіцистичного стилів різних жанрів та проблеми відтворення їхніх особливостей українською мовою.

Для перекладача спортивних текстів мовні знання представлені, передусім, термінами. Класифікаційний фрейм в даному випадку структурує всю наявну у перекладача інформацію про певний вид або явище спорту, тому детальна характеристика термінології спорту має висвітлити функціонування когнітивних механізмів перекладача та логіку в здійсненні певних розумових дій. Таким чином, за формальною структурою терміни були поділені на: терміни-кореневі слова: *point, heat, tie*, (12,3%), похідну лексику: *swimmer, coaching, medalist* (16,2%), терміни-складні слова: *eyewear, armband, scoreboard, goalball* (2,9%), терміни-словосполучення: *final entry, evaluation period, judge of the course, inspector of turns, medal event* (64,8%), терміни-аббревіатури: *SIC, DRM, LOCOG, WADA* (2,5%), літерні умовні скорочення та символи: $F(1,2)=3.37, p=.08, Cohen's f = 0.37$ (1,3%).

Аналіз формальних критеріїв термінології спорту демонструє, що в структурній організації лексики англійської фахової мови спорту переважають багатоконпонентні терміни, що свідчить про інтенсифікацію процесу спеціалізації спортивних термінів, формування ієрархічної структури терміносистеми, встановлення дериваційних зв'язків між термінами.

За результатами частиномовного аналізу лексики фахової мови спорту констатуємо, що найбільш типовими для даної вибірки можна вважати двокомпонентні терміни спорту: іменник + іменник (15,2%), прикметник + іменник (12,8%), дієслово + іменник (12,3%). Найменш частотними в межах даної вибірки є двокомпонентні спортивні терміни типу: прислівник + іменник (1,4%). Щодо однокомпонентних термінів спорту, так званих симплексів, то тут маємо іменники (25,8%), та дієслова (5,7%). Таким чином, найбільш яскравою граматичною характеристикою спортивної термінології можна вважати достатньо велику кількість термінів-дієслів, що є нетиповим для інших фахових мов. Дієслова-терміни називають різноманітні види руху, процесів, що складають специфіку того чи іншого виду спорту: *to attack, to dribble, to block, to kick, to marshal, to misjudge* тощо. Вивчення структурних та морфологічних особливостей

термінологічних одиниць англійської фахової мови спорту відображає рівень розвитку терміносистеми та основні шляхи її формування, що безумовно, впливає на вибір перекладацьких стратегій в процесі роботи з фаховою лексикою, та допомагає збалансувати національні та інтернаціональні компоненти в терміносистемі спорту.

Розвиток полісемантичних зв'язків у терміносистемі спорту – явище неминуче, а найпоширенішими в досліджуваній терміносистемі є терміни з двома значеннями: *a bat* – а) бейсбольна біта; б) ключка для гольфу (72,4%), однак значно рідше трапляються терміни, які мають три та більше значень: *a hook* – а) короткий боковий удар лівою в боксі; б) неправильна траєкторія м'яча в футболі; с) неправильний удар в футболі (27,6%), що пояснюється внутрішньосистемними лексико-семантичними зв'язками. За нашими спостереженнями, полісемія спортивних термінів може бути результатом дії когнітивного механізму, який об'єднує в собі властивості метафори й метонімії, що, безумовно, має враховувати перекладач текстів фахової мови спорту.

Явище омонімії охоплює невелику кількість англійських термінів спорту, виявлених у корпусі текстів, які вивчалися. У процесі аналізу терміносистеми спорту були виявлені випадки як внутрішньогалузевої омонімії: *scissors – gymnastics* – any of several feats in which the legs execute a scissor like motion; *wrestling* – a hold secured by clasping the legs around the body or head of the opponent. (31,2%), так і міжгалузевої омонімії: *forward – sport* – a player stationed in advance of others on a team; *finance* – something bought, as a security, for future delivery. (67,8%). Отже, вибір варіанта перекладу омонімічного терміна вимагає глибоких знань специфіки спорту як соціального феномену, розуміння змісту терміна англійською мовою і пошук його українських еквівалентів, що можна також означити як пошук шляхів вирівнювання когнітивного дисонансу.

Синонімія термінів фахової мови спорту є досить специфічною. Можна констатувати присутність таких рядів синонімічних зв'язків між термінами досліджуваної терміносистеми: зв'язки семантичної рівності значень: *Medal Ceremony – Victory Ceremony* (73 пари синонімів, 46,5%) та зв'язки семантичної близькості: *referee – umpire* (84 пари синонімів, 53,5%). Крім того, відзначаємо важливу роль мотивації як в утворенні синонімічних термінів, так і в репрезентації наукового знання через термінологічну номінацію в цілому.

Явище антонімії в англійській терміносистемі спорту представлене достатньою кількістю термінів. За нашими спостереженнями, в спортивних текстах, які було проаналізовано, переважають лексичні антоніми – 43 пари: *start – finish* (58,1%), словотворчі антоніми в досліджуваних текстах представлені меншою кількістю пар – 31 пара: *eligible – non-eligible* (41,9%). За словотворчою структурою антоніми терміносфери спорту представлені кореневими, похідними, складними словами, а також двокомпонентними словосполученнями, кількість яких найбільша. Щільна взаємодія антонімічних і синонімічних відношень у терміносистемі спорту свідчить про системність антонімії та системність термінології спорту як такої.

У когнітивному аспекті спортивні терміни розглядаються як наслідок когнітивної діяльності людини у галузі спорту, результат інтелектуальної обробки інформації, як

вербальні прояви, вираження процесів концептуалізації та категоризації, при тому, що парадигматичні зв'язки фахової лексики спорту підкреслюють системність термінології спорту, позитивно відповідаючи на питання щодо можливості називати спеціальну лексику спорту термінологією.

Фахові тексти спорту актуалізують загальнонаукові, міжгалузеві й вузькогалузеві терміни, які визначають ступінь термінологічної насиченості фахових текстів, тобто їхній рівень абстрактності. Середня термінологічна насиченість даних текстів вузькогалузевими термінами становить 22%, міжгалузевими термінами – 14% та загальнонауковими термінами – 10%, а загальною лексикою – 54%. Таким чином, доцільно говорити про певну «відкритість», низький рівень кодифікованості фахової мови спорту, що забезпечується розробленою терміносистемою, яка відповідає можливим модусам галузевої комунікації та сприяє залученню непрофесіоналів до фахової комунікації. У фаховій мові спорту такими зацікавленими особами є вболівальники спортивних змагань, які досить часто не володіють фаховою лексикою того або іншого виду спорту, а отже, й відповідним фондом знань. Крім того, така відкритість припускає збагачення мови лексичним фондом інших суміжних фахових мов. До того ж, певна відкритість спортивної терміносистеми, невисокий рівень кодифікованості фахових текстів спорту та велика кількість термінів-інтернаціоналізмів з одного боку вимагають меншої термінологічної підготовки перекладача, а з іншого – більш суттєвих когнітивних зусиль перекладача спортивних текстів.

Розділ III «Жанрові та перекладознавчі особливості англійських фахових текстів спорту» пропонує розгляд жанрових особливостей фахових текстів спорту, що впливають на вибір перекладацьких стратегій. Вироблено системний підхід до визначення та аналізу перекладацьких стратегій, а в прикладному аспекті – відтворення механізму розробки стратегії перекладу тексту фахової мови спорту. Виявлено основні помилки при перекладі фахових текстів спорту та запропоновано певні рекомендації перекладачам спортивних текстів.

Проблема оцінювання якості перекладу – одна з найскладніших проблем сучасного перекладознавства, оскільки хвилює вона не лише лінгвістів та перекладознавців, але й компанії, що пропонують та споживають перекладацькі послуги, самих перекладачів та викладачів перекладу. За останні роки було запропоновано декілька теоретичних підходів для вирішення даної проблеми, а також кілька практичних кількісних систем оцінювання якості перекладів. Однак всі вони мають недоліки та не можуть бути визнані універсальними, незважаючи навіть на створення міжнародних та європейських стандартів оцінювання якості перекладу, оскільки вищезгадані стандарти не пропонують ані чітких критеріїв, ані універсального підходу до оцінювання якості перекладу. Незважаючи на модель оцінювання якості перекладу, що обирається базовою для аналізу перекладу, найважливішим етапом як створення адекватного перекладу, так і оцінювання якості перекладу є доперекладцький аналіз, який науковці одноставно називають засобом запобігання перекладацьких помилок.

У даній роботі було використано схему, запропоновану І. С. Алексєєвою, оскільки вона найбільш повно та якісно описує усі фактори, які має враховувати перекладач при роботі з текстом та дозволяє уникнути прагматичних та культурологічних помилок, привертаючи увагу до певних аспектів перекладу. Також схема І. С. Алексєєвої допомагає зрозуміти і, як результат, досягти цілі комунікації, що саме і є основним завданням перекладу.

Наявність перекладацьких помилок обумовлюється двома факторами: компетентністю перекладача та складністю тексту, який перекладається. Ми пропонуємо перенести проблему складності тексту з площини суто суб'єктивної до об'єктивної, яку можна виміряти за допомогою певних інструментів та описати певний алгоритм дій. Таким інструментом для нас стала програма архіватор *zip*. За ступенем стиснення тексту програмою компресії можна робити висновки про його надлишковість та, як наслідок, про ступінь його складності. Цей метод виявлення складності тексту найбільш швидкий та доступний, оскільки на кожний комп'ютер можна швидко та безкоштовно встановити програми архіватори. Отримані результати співпадають з тими, що ми вже отримали шляхом лінгвістичного аналізу. Так, до групи складних текстів (коефіцієнт компресії 24 – 34) та текстів з середнім рівнем складності (коефіцієнт компресії 35 – 44) відносимо тексти офіційно-ділові та наукові. До групи текстів з низьким рівнем складності (коефіцієнт компресії 45 – 55), тобто до групи простих текстів відносимо усі газетно-журнальні тексти.

Практичне уявлення перекладача про якість перекладу значною мірою формується саме через розуміння помилок у перекладі, тому типологія помилок, розроблена В. А. Єфименко, є зручнішою для аналізу помилок при перекладі фахових текстів спорту. Під помилкою ми, разом з Л. К. Латишевим, розуміємо «неправильність, ненавмисне відхилення від нормативного, стандартного, правильного, порушення правил та вимог». Так, В. А. Єфименко надає наступну класифікацію, яку ми використали для аналізу помилок у фаховому тексті спорту, що було перекладено професійним перекладачем:

1. Змістові помилки: 2.6.2 *In competition medical withdrawals shall normally be reported no later than 30 minutes prior to the start of the event.*// 2.5.2.3а умов змагання про відсторонення з медичної причини необхідно повідомляти щонайменше за 30 хвилин до початку запливу (наш переклад: до початку сесії). Насправді, треба подати медичну довідку про відсторонення хворого спортсмена за 30 хвилин до початку відповідної сесії, а не до початку запливу, оскільки заплив спортсмена може стояти в розкладі о 19.30, а фінальні сесії, зазвичай, починаються о 17.00. Таким чином, медична довідка має бути подана не пізніше, ніж о 16.30, а не о 19.00, інакше спортсмена буде дискваліфіковано, що означає втрату шансу виступити на змаганнях, в підготовку до яких було покладено багато часу, зусиль та грошей. Перекручування при перекладі крім дискваліфікації коштуватиме спортсмену 50 євро штрафу за невихід на старт. Крім того, спостерігаємо зміну номеру розділу, що пояснюємо неухважністю перекладача.

2. Термінологічні помилки: *Technical Delegate – Представник з Технічних Питань*, в той час як цей термін в україномовній версії правил звучить як *технічний делегат*, до того ж, орфографічну помилку, а саме написання кожного слова з великої літери, не можна назвати значною помилкою, що спотворює зміст тексту, але вона спотворює вигляд тексту перекладу.
3. Мовні помилки: частотною граматичною помилкою, що, на нашу думку, пов'язана з білінгвальним середовищем східної та центральної України, можна назвати використання активних дієприкметників при перекладі на українську, які, як відомо, не існують в українській мові: *Протягом естафетних запливів, всі показники часу на 50 метрах та на 100 метрах повинні фіксуватися та відображатися в офіційних результатах лідируючих спортсменів*.
4. Стилiстичні помилки. Серед стилістичних помилок представлених в тексті, що аналізується, маємо порушення лексичної сполучуваності слів: *Протести повинні вирішуватись у спосіб, який би завдавав якомога меншого впливу на учасників змагань...* В поданому прикладі некоректна лексична сполучуваність, оскільки завдати можна лише шкоди, що спричинило також використання прийменника *на*, який є недоречним в словосполученні *завдати шкоди*, оскільки дане дієслово потребує безприйменникового керування.
5. Культурно-специфічні помилки в тексті, що було проаналізовано, пояснюються необізнаністю перекладача в питаннях толерантності та політкоректності, які відіграють значну роль в умовах міжнародного спілкування. Так в пункті 2.12.3.4., працюючи зі словосполученням *the name and nationality of the swimmer*, перекладач пропонує кальку: *ім'я та національність плавця*, в той час, як національність громадян України (як і більшості країн світу) неможливо встановити згідно з офіційними документами, оскільки з причин толерантності така графа була вилучена з паспортів громадян України, тобто можна говорити лише про громадянство, а саме ця інформація важлива для організаторів спортивних змагань. Таким чином, спроби перекладача встановити національність українських плавців видаються дещо некоректними.

Аналіз перекладацьких помилок дає нам змогу говорити про брак лінгвістичної, соціокультурної та інформаційно-технологічної компетенцій перекладача текстів фахової мови спорту, оскільки весь спектр помилок, які були визначені та виділені в класифікації В. А Єфименко, знайшов своє відображення в перекладі офіційно-ділового тексту фахової мови спорту, про складність якого, до речі, свідчать також дані, отримані завдяки використанню теорії інформаційної ентропії. В тексті, який було проаналізовано, прогалини в професійній компетентності спричинили цілу низку значних перекладацьких помилок, на що, безперечно, слід звернути увагу в процесі підготовки перекладачів.

Перекладач спортивних текстів має розуміти особливості спортивного дискурсу як англійської, так і української мов. Професійний перекладач має справу з письмовими та усними текстами спортивного дискурсу, кожен з яких вимагає певних знань та навичок при виборі перекладацьких стратегій:

- переклад на міжнародних спортивних зібраннях (Генеральна асамблея міжнародного олімпійського комітету, Генеральна асамблея міжнародного паралімпійського комітету тощо), на спортивних форумах та різного роду зібраннях на Олімпійських та Паралімпійських іграх (нарада шефів місій, церемонія привітання команд, реєстрація команди, церемонія відкриття тощо), на засіданнях технічних комітетів з видів спорту та тренерських нарадах;
- переклад виступів та інтерв'ю спортивних функціонерів, офіційних осіб, тренерів та спортсменів, що досягли видатних результатів;
- неофіційний переклад в умовах кулуарного спілкування на спортивну тематику;
- реферативний та повний переклад іншомовних новин спорту;
- переклад слухань в антидопінговому агентстві та слухань у спортивних судових інстанціях (Міжнародний спортивний арбітражний суд) як наживо, так і в телефонному режимі, або в режимі відеоконференції;
- переклад різного роду спортивної документації та листування;
- переклад ділових переговорів щодо постачання спортивного устаткування, обладнання та екіпірування, або щодо умов контрактів зі спортсменами.

Слід також зауважити, що метафорично перероблена спортивна лексика стає одним із засобів осмислення суспільно-політичних та економічних процесів, виразним засобом передачі фактів суспільного життя, політичного та економічного суперництва та засобом впливу на читача, а шляхи вирішення окреслених проблем перекладу ми бачимо в дослідженнях на перетині дискурсів та в лексикографічній активності перекладачів-практиків, що вирішують дані проблеми кожен день.

Переклад як інструмент міжмовного та міжкультурного спілкування, забезпечує адаптацію культур для мов, що взаємодіють, шляхом передачі фонових знань. Найбільшу кількість експліцитних елементів фонових знань було додано в публіцистичних текстах фахової мови спорту, оскільки аудиторія таких текстів є надзвичайно широкою, тому перекладач має орієнтуватися на «пересічного реципієнта», а не на фахівця в галузі спорту. *Loughborough-based Halsall, a predominantly freestyle specialist who will also swim the 50m backstroke event in Herning, is certainly enjoying the new regime. // Фристайлер Френ Халсалл, який живе та тренується у Лоуборо, плануючи плисти нову для себе дистанцію 50м. на спині на змаганнях в данському місті Хернінг, схвально висловлюється про нову, більш жорстку політику тренера національної збірної з плавання Великої Британії* (переклад наш). Даний приклад пропонує три види експлікації, два з яких пов'язані з географічними назвами та іменами людей, а при перекладі словосполучення *the new regime* було використано експлікацією, яка пояснюється вербалізацією контекстуальної інформації, що обумовлює необхідність використання прийому смислової конкретизації *про нову, більш жорстку політику тренера національної збірної з плавання Великої Британії*.

Проблема передачі евфемізмів в англійських спортивних фахових текстах українською мовою ускладнюється тим, що лексикографія не встигає за толерантністю, а отже, не всі евфемізми зареєстровані навіть тлумачними словниками, не кажучи вже

про двомовні словники. В гендерних політкоректних евфемізмах спостерігаємо нейтралізацію за статевими ознаками шляхом уникання «сексистських» суфіксів *-man*, *-woman*, *-er* та *-ess*: *sportsman* – *sportswoman* – *athlete*, *swimmer* – *athlete*. Щодо відображення цих тенденцій в українському перекладі, то пропонуємо серед усіх синонімів ряду спортсмен – атлет – спортсовець, обирати «спортовець», що є більш милозвучним та є вмотивованим, хоча ненормативним, оскільки «атлет» звучить неприродно, а термін «спортсмен» несе іншомовну мотивацію. Таким чином, лексикографічну роботу щодо систематизації, унормування та перекладу фахової лексики спорту мають проводити лексикографи та перекладачі в співпраці з фахівцями галузі спорту, враховуючи вимоги балансу національного та інтернаціонального в українській національній терміносистемі спорту та проблеми передачі політкоректних евфемізмів.

Підводячи підсумки, маємо ще раз наголосити на нагальних потребах фахової мови спорту в словниках різних типів та тематики. Акцентуємо увагу перекладачів на необхідності постійно працювати над фаховою термінологією та фоновими знаннями та закликаємо перекладачів-практиків брати участь в лексикографічній роботі. Дуже корисним також буде робота з використанням засобів автоматизації перекладу (CAT) та створення єдиного банку пам'яті галузевих перекладів, що, на нашу думку, є запорукою швидких та якісних процесів стандартизації та уніфікації галузевих терміносистем.

У перспективі дослідження може бути продовжене в аспекті дискурсного аналізу текстів англійської фахової мови спорту, оскільки, на відміну від лінгвістичного, доперекладацького та перекладацького аналізів, які зосереджуються на мовних та перекладацьких аспектах тексту, аналіз дискурсу передбачає перенесення акцентів з формально-лінгвістичних характеристик дискурсу на позалінгвальні чинники його породження в комунікативному середовищі за тих чи інших обставин комунікації як соціальної дії. Такі дослідження можуть дати відповіді на питання перекладеності дискурсу. Перспективи ж подальших розвідок у напрямку вивчення фахової мови спорту з позицій перекладу вбачаються у поглибленому дослідженні проблем макроперекладу фахових текстів спорту, які містять переважну кількість термінологічних одиниць, а саме – шляхи встановлення нормативно-текстової еквівалентності та функціонально-стильової адекватності. Крім того, подальше вивчення спортивної термінології також є доволі перспективним завданням, оскільки термінологія фахової мови спорту, як було виявлено даною розвідкою, набула вагомого поширення у загальній мові, що пояснюється великим інтересом суспільства до різноманітних спортивних світових заходів, популяризацією спортивних досягнень. Тому подальший опис проблем та шляхів вирішення проблем перекладу спортивних текстів постають одним із перспективних напрямів дослідження фахової мови спорту. Ще одним надзвичайно перспективним, на нашу думку, завданням можна вважати розв'язання проблеми об'єктивного оцінювання складності тексту перекладу, що дозволить вивести процес контролю якості перекладеного тексту та процес навчання перекладу на новий рівень.

ВИСНОВКИ

1. Переклад фахових текстів – складне явище, яке вимагає від перекладача не лише розуміння тексту оригіналу та здатності до іншомовної вербалізації, а й передбачає врахування в процесі перекладу таких понять, як «фахова мова», «дискурс», «фаховий текст». Прагматична орієнтація фахових текстів і спрямованість на певне коло адресатів відбиваються на лексичному, граматичному, семантичному та стилістичному рівнях тексту перекладу.

Спортивний дискурс – це процес професійного спілкування спортсменів та тренерів та сукупність текстів, які породжуються під час професійної діяльності, фахова мова спорту – це інструмент, яким оперують учасники спортивного дискурсу для досягнення своїх комунікативних завдань, а фаховий текст – це зафіксована історія або продукт такого професійного спілкування.

2. Спортивна термінологія характеризується підвищеною мобільністю, тенденцією до постійного розвитку, тому термінологію спорту науковці відносять до стихійних терміносистем. Спортивна термінологія – найбільш уживана термінологія сучасної англійської мови, оскільки спортивні терміни активно використовуються в засобах масової інформації не тільки спортивної тематики. Спортивна терміносистема утворена стихійно, що пояснюється низьким рівнем кодифікованості, оскільки нормативні вузькогалузові спортивні словники як англійської, так і української мов представлені виданнями з максимальним обсягом 1000 термінів, а їх наклад надзвичайно малий, тобто вони недоступні навіть фахівцям галузі спорту.

3. Фахові тексти спорту актуалізують загальнонаукові, міжгалузові й вузькогалузові терміни, які визначають ступінь термінологічної насиченості фахових текстів. Середня термінологічна насиченість таких текстів вузькогалузовими термінами становить 22%, міжгалузовими термінами – 14% та загальнонауковими термінами – 10%, загальною лексику фахового тексту – 54%. Таким чином, доцільно говорити про певну «відкритість» фахової мови спорту, яку забезпечує розроблена терміносистема, що відповідає можливим модусам галузевої комунікації, та відкриває доступ непрофесіоналам до участі у фаховій комунікації. У фаховій мові спорту такими непрофесіоналами є вболівальники спортивних змагань, які досить часто не володіють фаховою лексику того або іншого виду спорту, а отже, і відповідним фондом знань. Крім того, така відкритість допускає збагачення фахової мови спорту лексичним фондом інших суміжних фахових мов.

4. Наявність перекладацьких помилок при роботі з текстами фахової мови спорту обумовлюється двома факторами: компетентністю перекладача та складністю тексту, що перекладається. Застосування програм архіваторів для аналізу рівня складності тексту дало можливість описати алгоритм дій на основі теорії інформаційної ентропії. Отримані результати співпадають з тими, які були отримані шляхом лінгвістичного аналізу. Так, до групи складних текстів та текстів з середнім рівнем складності

відносимо тексти офіційно-ділові та наукові. До групи текстів з низьким рівнем складності, або до групи простих текстів відносимо усі газетно-журнальні тексти.

5. Проблема оцінювання якості перекладу є однією з найскладніших та неоднозначних проблем сучасного перекладознавства, тому найважливішим етапом роботи над адекватним перекладом і оцінюванням якості перекладу є доперекладцький аналіз, який вважається засобом запобігання перекладацьких помилок. Проведений аналіз перекладацьких помилок дає нам змогу говорити про брак лінгвістичної, соціокультурної та інформаційно-технологічної компетенцій перекладачів текстів фахової мови спорту, оскільки усі можливі типи помилок були представлені у проаналізованому перекладі. У текстах, що були проаналізовані, прогалини у професійній підготовці перекладачів та недостатній рівень фонових знань перекладача спричинили цілу низку значних перекладацьких помилок, більшість з яких можна було б уникнути на етапі підготовки перекладачів.

Отже, дисертаційне дослідження структурно-семантичних, лексико-граматичних, когнітивних, прагматичних та перекладацьких особливостей сучасної англійської фахової мови спорту – це певний внесок у розв’язання актуальних питань термінології, лінгвістики та перекладознавства. Результати аналізу можуть стати основою для подальших, більш глибоких досліджень обраної фахової мови, оскільки зроблено лише одну з перших спроб комплексного дослідження англійської фахової мови спорту з позицій лінгвістики та перекладознавства. Проведене дослідження може використовуватися у навчальному процесі – у підготовці фахівців зі спортивного перекладу, або у викладанні студентам спортивних вищих навчальних закладів засад фахового перекладу; в діяльності технічних комітетів з питань стандартизації спортивної термінології та для вдосконалення перекладу спортивних текстів. Ілюстративний матеріал може бути використаний при укладанні перекладних і тлумачних спортивних словників. Запропонована методика може також сприяти всебічному дослідженню інших фахових мов.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

1. Іщенко Т. В. Лексико-семантичні особливості фахової мови спорту / Т. В. Іщенко // Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики : матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2009. – С. 57-58.
2. Іщенко Т. В. Концепт «спорт» в концептосфері англійської мови / Т. В. Іщенко // Актуальні проблеми філологічної науки та педагогічної практики : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2010. – С. 54-55.
3. Іщенко Т. В. Англійська спортивна ідіоматика: вихід за межі фахової мови / Т. В. Іщенко // Лінгвістичні проблеми та інноваційні підходи до викладання чужоземних мов у вищих навчальних закладах : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – Львів, 2010. – С. 173.

4. Іщенко Т. В. Термін та термінологія як об'єкти лінгвістичних досліджень / Т. В. Іщенко // Людина. Комп'ютер. Комунікація : збірник наукових праць. – Львів : Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2010. – С. 279-282.
5. Іщенко Т. В. Комуникативні аспекти англійської фахової мови спорту / Т. В. Іщенко // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка : Філологічні науки. Випуск 26. – Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2011. – С. 123-127.
6. Іщенко Т. В. Специфіка дискурсу спорту / Т. В. Іщенко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Випуск 105 (2). – Кіровоград, 2012. – С. 476-480.
7. Іщенко Т. В. Науково-технічний різновид фахової мови спорту: комуникативно-прагматичні норми та переклад / Т. В. Іщенко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Випуск 116. – Кіровоград, 2013. – С. 305-308.
8. Іщенко Т. В. Деякі особливості перекладу фахових текстів спорту / Т. В. Іщенко // Наукові записки. Серія : Філологічні науки (мовознавство). Випуск 126. – Кіровоград, 2014. – С. 354-359.
9. Іщенко Т. В. Типові помилки при перекладі фахових текстів спорту / Т. В. Іщенко // Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія. Випуск 692-693. – Чернівці, 2014. – С. 41-45.
10. Ищенко Т. В. Опыт лингвистического анализа научного текста: коммуникативно-прагматические нормы и перевод / Т. В. Ищенко // Проблемы межкультурной коммуникации в современном обществе : международный сборник научных трудов (Казахстан - Венгрия) / Отв. ред. Е. А. Журавлева. – Астана, 2014. – С. 142-147.
11. Іщенко Т. В. Деякі особливості перекладу фахових текстів спортивної тематики / Т. В. Іщенко // Вісник Дніпропетровського університету імені А. Нобеля : Серія «Філологічні науки». 1 (7) 2014. – С. 265-270.
12. Іщенко Т. В. Тести з практики письмового перекладу : посібник. / Т. В. Іщенко, Т. І. Марчук, М. С Бірюкова, Н. І Папсуєва. – Дніпропетровськ, 2013. – 158 с.
13. Ищенко Т. В., Калиниченко В. В. Коммуникативные стратегии англоязычного общения / Т. В. Ищенко, В. В. Калиниченко : пособие. – Дніпропетровськ, 2013. – 152 с.
14. Іщенко Т. В. Усний переклад : практикум. / Т. В. Іщенко, Н. М. Петренко, А. В. Ракша. – Дніпропетровськ, 2013. – 90 с.

АНОТАЦІЯ

Іщенко Т. В. Англійська фахова мова спорту: когнітивний та перекладацький аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство. – Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. – Одеса, 2014.

Дисертацію присвячено особливостям перекладу англійських фахових текстів спорту українською мовою. Особливу увагу було приділено комплексності процесу перекладу в рамках прагматично-когнітивного підходу, в якому трансформація мовних

одиниць тексту оригіналу є лише останньою фазою у роботі перекладача. Для висвітлення комплексності феномена перекладу фахових текстів були залучені такі поняття, як «фахова мова», «фаховий текст», «дискурс». Переклад фахових текстів – комплексне явище, яке передбачає не лише роботу з текстом оригіналу, а й вимагає врахування специфіки понять фахова мова, дискурс, інституційна комунікація та надає можливість комплексного підходу до перекладу фахових текстів, а саме фахових текстів спорту. Крім того, знання фаху, так само як і знання тексту, та теорії перекладу є основними критеріями фахового перекладу. Функція тексту та коло адресатів визначають відповідним чином структуру, семантику, лексику, граматику, стиль тексту перекладу, а також відповідні перекладацькі стратегії.

Фахові тексти спорту актуалізують загальнонаукові, міжгалузеві й вузькогалузеві терміни, які визначають ступінь термінологічної насиченості фахових текстів та вимагають певних стратегій перекладу.

Аналіз перекладацьких помилок фахових текстів спорту дає змогу усунути брак лінгвістичної, соціокультурної та інформаційно-технологічної компетентності перекладача текстів спортивної тематики. Перекладач спортивних текстів має розуміти особливості спортивного дискурсу як англійської, так і української мов. Метафорично трансформована спортивна лексика стає одним із засобів осмислення суспільно-політичних та економічних процесів, виразним засобом передачі фактів суспільного життя, політичного та економічного суперництва, та засобом впливу на читача, а шляхи вирішення окреслених проблем перекладу запропоновано бачимо в дослідженнях на перетині дискурсів та лексикографічної активності перекладачів-практиків, що вирішують дані проблеми кожен день.

Ключові слова: фахова мова, переклад, когнітивні проблеми, дискурс, фахова мова спорту, прагматика, перекладацькі помилки, якість перекладу.

АННОТАЦІЯ

Ищенко Т. В. Английский язык спорта: когнитивные и переводоведческие аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.16 – переводоведение. – Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К. Д. Ушинского» МОН Украины. – Одесса, 2014.

Диссертация посвящена особенностям перевода английских спортивных текстов на украинский язык. Особое внимание уделяется комплексному подходу к процессу перевода в рамках прагматико-когнитивного подхода, в котором трансформация языковых единиц текста оригинала – последняя фаза в работе переводчика. Для описания комплексного подхода к феномену перевода профессиональных текстов были использованы такие понятия, как «LSP», «специальный текст», «дискурс».

Знания профессиональной специфики, наравне со знанием текста и теории перевода считаются основными критериями специального перевода. Функция текста и круг адресатов определяют структуру, семантику, лексику, грамматику, стиль текста перевода, а так же соответствующие переводческие стратегии.

Анализ ошибок при переводе спортивных текстов, даёт возможность говорить о недостаточной лингвистической, социокультурной и информационно-технологической

компетенциях переводчиков текстов спортивной тематики, что следует учитывать на этапе подготовки переводчиков.

Пути решения описанных проблем перевода видим в исследованиях на пересечении дискурсов и в лексикографической активности переводчиков-практиков, которые решают такие проблемы каждый день.

Ключевые слова: перевод, LSP, дискурс, специальный язык спорта, когнитивные проблемы, прагматика, переводческие ошибки, качество перевода.

SUMMARY

Ishchenko T. V. English Sport Language: Cognitive and Translation Issues. – Manuscript.

PhD in Philology Thesis, Field of Study 10.02.16 – Translation Studies. – The State Institution “South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky” of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Odessa, 2014.

This thesis is devoted to the English sport language features and sport texts translation problems. The translation process is complex which is proved by the fact that language units' transformations can be observed only at the final stage of the translation process.

Special texts translation is a sophisticated process which requires from a translator to consider the features of profession, the content of the translated text and problems of translation. The text function together with the target text audience determine the target language text structure, semantics, lexis, grammar and translation means, tools and strategies.

Sport texts are characterized by numerous terminology the density of which shows the sport texts terminology saturation that in its turn requires special translation approaches and strategies.

Pretranslation analysis is proved to be the powerful means of translation mistakes control. Translation mistakes may occur either when there is a lack of translation competencies or the text is extremely difficult. We offered the objective procedure of the text difficulty assessment to give the translator and editor better understanding of translation challenges.

The translation analysis and correction of translation mistakes in sport texts entitles us to conclude that professional translators may also suffer from linguistic, social and cultural as well technological gaps, which should be taken into consideration when it goes about academic curriculum as well as about practical activities for future translators. However, the most important requirement for any translator is clear understanding of the field of knowledge the text is devoted to.

To conclude with sport texts translator should know the features of both English and Ukrainian sport discourse and understand their difference and similarity. Metaphorized sport lexis becomes the means to realize social, political, economic processes; sport expressive means describe political and economic competition to influence the reader. The author sees the solutions of the translation issues in the cross discourse studies and lexicographic activity of experienced translators who face the issues in their everyday professional life.

In addition our research of structural and semantic, lexical and grammatical, communicative, cognitive, pragmatic and translation features of sport language contributes to better understanding of LSP terminological, linguistic and translation issues. The conclusions may create the background for further and deeper sport language research as only the first step have been made to provide complex and comprehensive linguistic and translation description of sport language.

Key words: translation, language for special purposes, discourse, cognitive approach, pragmatics, translation mistakes, translation quality.